

РОЛЬ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

виховання у підростаючих поколіннях національної свідомості, гордості за приналежність до української нації, на національне відродження, сприяла поширенню українознавчих студій та пропаганді позашкільної освіти для дорослих.

1. ЦДАВОВУ у Києві (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України) у Києві, ф. 3560 (Особистий фонд Аркадія Животка), оп. 1, спр. 21, арк. 1 – 60.

2. ЦДАВОВУ у Києві, ф. 3560, оп. 1, спр. 99, арк. 1 – 21.

3. Биковський Л. Український Історичний

Кабінет у Празі / Лев Биковський // Українські бібліологічні вісті. – Авґсбург. – 1948. – Ч.1. – С. 75.

4. Животко А. Десять років українського історичного кабінету (1930 – 1940) / За ред. Я. Прокеша. – Прага: Вид-во Мін. Внутр. Справ. – 1940. – 70 с.

5. Животко А. Історія української преси. / Аркадій Животко // Упоряд., авт іст.-біогр. нарисів та приміт. М.С. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с.

6. Лозенко Л. До історії Празького Українського Архіву / Л. Лозенко // Генеза. – К.: Генеза, 1995. – №1 (3). – С. 141 – 145.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2016

УДК 378.147

Надія Хлонь, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

РОЛЬ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Стаття присвячена професійній підготовці майбутніх учителів біології і природознавства. Основна увага приділена ролі польових практик як засобу закріплення теоретичних знань і отримання практичних умінь і навичок студентів.

Ключові слова: професійна підготовка, компетенції, природознавство, польові практики.

Літ. 6.

Надежда Хлонь, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры теории и методики преподавания естественных дисциплин
Глуховского национального педагогического университета имени Александра Довженко

РОЛЬ ПОЛЕВЫХ ПРАКТИК В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ

Статья посвящена профессиональной подготовке будущих учителей биологии и природоведения. Основное внимание уделено роли полевых практик как средства закрепления теоретических знаний и получения практических умений и навыков студентов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, компетенции, природоведение, полевые практики.

Nadiya Khlon, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Theory and Methodology of Teaching of Natural Sciences Department
Hlukhiv Olexander Dovzhenko National Pedagogical University

THE ROLE OF FIELD PRACTICE IN THE TRAINING OF THE FUTURE BIOLOGY TEACHER

The article is devoted to the training of future teachers of biology and natural science. The main focus is on the role of field practices as a means to consolidate the theoretical knowledge and obtain the practical skills of students.

Keywords: training, a competence, natural science, field practice.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Якість професійної підготовки випускника має оцінюватись через його компетенції. Компетенції – це здатність застосовувати знання, уміння, особистісні якості для успішної діяльності у певній галузі. Компетенції випускника повинні допомогти йому

успішно працювати в обраній професійній сфері, набути соціально-особистісні і загальнокультурні якості, які будуть сприяти його соціальній мобільності і стійкості на ринку праці. Компетенції мають інтегральний характер, включають сукупність знань, умінь і навичок, а також особистісні якості випускника. Тому компетенції

РОЛЬ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

формується не тільки змістом освітньої програми, яку засвоює випускник, а й освітнім середовищем вищого навчального закладу, освітніми технологіями, включаючи самостійну роботу студентів, їхню участь у науково-дослідній роботі, різних видах практик.

У формуванні знань, умінь і навичок майбутнього вчителя біології значна роль належить польовим практикам, зміст і завдання яких повинні мати професійну спрямованість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Серед знаменитих учених, які займалися вивченням питань педагогічної ефективності навчальних екскурсій і мандрівок, слід згадати І.І. Полянського, Б.О. Федченка, М.П. Анциферова, Б.С. Райкова, Д.Н. Кайгородова, О.Я. Герда, О.Ф. Родіна, А. В. Даринського. Багато розроблених ними теоретичних положень, а також практичних рекомендацій залишаються актуальними до нинішнього часу. Низка досліджень присвячена організації і проведенню польових практик з геології, географії, біології, екології. Зокрема, методиці організації навчальних практик у майбутніх екологів присвячені роботи Н.В. Мех, М.М. Назарук, С.А. Сидоренко. У дослідженні В.П. Строкаль визначено педагогічні умови і на їх основі розроблено структурно-логічну схему організації навчальних практик студентів-екологів [5, 6]. Т.М. Алдоновою і І.І. Яритою опубліковані методичні рекомендації з навчальної (польової) практики з природознавства і краєзнавства в системі підготовки вихователя дошкільного закладу та вчителя початкових класів [1]. Науковці, які займаються проблемою формування готовності майбутніх вчителів біології до професійної діяльності (А.М. Кмець, І.М. Коренева, С.Д. Рудишин, М.В. Хроленко), зазначають, що обов'язковим компонентом особистісного становлення майбутнього вчителя біології є система практик (польових і педагогічних). Автори підкреслюють, що "польові практики студентів-біологів проводяться як єдиний цикл навчальних робіт, що підпорядковуються завданням підготовки вчителя-предметника і є логічним продовженням лекційного курсу, лабораторних та практичних робіт" [3].

Формулювання цілей статті. Польові практики є невід'ємною і важливою складовою підготовки вчителя біології. Від рівня їхнього проведення залежить рівень підготовки майбутнього спеціаліста і успіх його роботи. Деяким аспектам проблеми польових практик у професійній підготовці студентів-біологів присвячена стаття.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Польові практики забезпечують оволодіння студентами знаннями, умінями і навичками, які неможливо отримати в аудиторії.

Завданням польових практик має бути закріплення теоретичних знань, які отримали студенти під час лекційних і практичних занять, а також оволодіння методикою польових досліджень [4]. Майбутній спеціаліст має знати особливості різноманітних об'єктів природи, уміти пояснювати їх, знаходити причини тих чи інших природних явищ і процесів. Адже завжди великою повагою користується вчитель, який любить природу, добре знає її компоненти, може розбиратися у складних природних зв'язках.

Вважаємо, що комплекс польових практик у системі підготовки студентів-біологів виконує низку завдань, які полягають у:

- систематичному навчанні студентів практичній діяльності, пов'язаної з умовами природничих екскурсій;

- допомозі в оволодінні основними етапами здійснення практичної і науково-пізнавальної діяльності;

- формуванні умов для творчої самореалізації через самостійне вирішення проблем практичного характеру;

- активізації інтересу студентів до польової роботи;

- освоєнні студентами навичок польових природничих досліджень.

Науково-методичною основою практик є системний підхід до вивчення природних об'єктів, який дозволяє найбільш повно виявити і пояснити причинно-наслідкові зв'язки в оточуючому світі.

Під час польової практики закріплюються теоретичні знання студентів, формуються уміння спостерігати природні явища і процеси, засвоюється методика польових досліджень природних систем, розвивається природниче мислення, формуються навички дослідницької роботи і наукової творчості [2]. Поряд із загальними завданнями, кожний вид практик має свою специфіку і здійснює певний внесок у формування професійних умінь майбутніх фахівців.

Серед польових практик, які проводяться зі студентами-біологами факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка з таких біологічних навчальних дисциплін, як екологія, ботаніка, зоологія тощо, є польова практика з небіологічної дисципліни – з геології з основами палеонтології. Ця практика займає певне місце у професійній

РОЛЬ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

підготовці студентів і формуванні їхнього природничого світогляду.

Розроблена нами польова практика з геології з основами палеонтології включає кілька етапів:

I етап – настановчий, під час якого студентам пояснюються завдання польової практики, особливості виконання тих чи інших завдань, правила ведення щоденників, збирання колекцій, правила поведінки на різних природних і виробничих об'єктах практики.

II етап – проведення практики. Цей етап має дві складові частини: теоретичну і практичну. Вивчення теоретичного матеріалу включає ознайомлення з особливостями району практики на основі опрацювання картографічного матеріалу, зокрема карт Атласу Сумської області. Ця робота здійснюється за наступною програмою:

1. Фізико-географічне положення району практики. Студенти описують, у якій частині України, Сумської області розташований район практики; з якими районами, областями він межує; на якій території розташований щодо рельєфу, які річки є на території району.

2. Тектонічна структура району. За тектонічною картою студенти з'ясовують, на якій тектонічній структурі розташований район; на якій глибині знаходиться кристалічний фундамент; у якому напрямку змінюється глибина залягання фундаменту платформи; чи є на території зони порушень.

3. Геологічна будова району. На основі геологічної карти студенти дають характеристику гірським породам, представленим на території; визначають, який вік мають ці гірські породи, у яких місцях району вони поширені.

4. Особливості четвертинних відкладів. Вивчаючи карту четвертинних відкладів, студенти дають відповідь на питання про те, якими гірськими породами представлені четвертинні відклади, у яких місцях вони поширені та який мають вік.

5. Геоморфологічні умови району. У зв'язку з тим, що з тектонічною та геологічною будовою території тісно пов'язаний рельєф, за допомогою геоморфологічної карти студенти з'ясовують, які форми рельєфу представлені у районі, у яких саме місцях району вони поширені, яке походження мають ті чи інші гірські породи.

Друга складова польової практики – практична. Вона проводиться на території Заруцького крейдового родовища і вапняного заводу. Обрання цих об'єктів пов'язано з тим, що вони знаходяться порівняно недалеко від міста, а також тому, що крейда є однією з найпоширеніших та найдавніших гірських порід у районі, яка виходить на поверхню.

Під час польових досліджень здійснюється робота наступного змісту:

- опис фізико-географічного положення родовища;

- опис тектонічної структури і геологічної будови району родовища;

- вивчення фізичних властивостей крейди;

- з'ясування походження крейди;

- збір зразків крейди для колекцій;

- знайомство і опис роботи Заруцького вапняного заводу.

- час заснування заводу;

- кількість цехів і особливості їхньої роботи;

- техніка, яка використовується для видобування і переробки крейди;

- продукція заводу і географія її поширення.

Після завершення польового заняття студенти пишуть звіт щодо проведеної роботи, доповнюючи його власними фотознімками.

Результати польових досліджень складають підґрунтя курсових, бакалаврських та магістерських робіт, поповнюють колекції і фонди музею природи факультету.

На третьому курсі частина студентів-біологів обирає додаткову спеціалізацію "Природознавство". У навчальному плані цієї спеціалізації однією з навчальних природничих дисциплін є "Землезнавство" (162 години – 4,5 кредитів).

Навчальний зміст програми із землезнавства – це низка змістових частин (модулів), які складаються з лекційних, практичних і лабораторних занять, самостійної роботи студентів.

У робочій програмі відображена авторська позиція щодо значення тематичного змісту із землезнавства для професійної підготовки майбутніх фахівців.

Метою навчальної дисципліни є оволодіння студентами необхідним об'ємом теоретичних і практичних умінь і навичок, які дозволять молодому спеціалісту викладати природознавство у середній школі у відповідності до сучасних вимог. Навчальна дисципліна "Землезнавство" формує світогляд майбутніх педагогів, дає поняття про географічну оболонку Землі, форму, розміри, внутрішню будову, походження і положення у світовому просторі нашої планети. Майбутні біологи повинні розуміти головні закономірності процесів, що відбуваються у літосфері, атмосфері, гідросфері і біосфері.

Завдання навчальної дисципліни полягають у оволодінні студентами знаннями про географічну оболонку Землі, динамічні процеси, що відбуваються в літосфері, атмосфері, гідросфері і біосфері, які є базовими для формування умінь і

РОЛЬ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

навичок в обсязі, необхідному для майбутніх біологів зі спеціалізацією “природознавство”; формуванні у студентів наукового світогляду, який сприятиме розумінню сутності процесів, що відбуваються у географічній оболонці Землі; набутті умінь і навичок, необхідних майбутньому вчителю біології і природознавства.

Важливо враховувати те, що у теоретичній і практичній підготовці майбутнього вчителя природознавства повинні знайти відображення головні напрями модернізації шкільної природничої освіти, зміни в її змістовній і організаційній складовій. Ці зміни пов'язані з удосконаленням змісту і структури шкільної природничої освіти. Реалізація навчальної програми з природознавства висуває вимоги до формування у майбутніх вчителів методичних умінь змістовно наповнити і організувати такі форми навчання, як спостереження у природі, практична робота на місцевості, екскурсії.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок про важливість і необхідність вивчення даної навчальної дисципліни для майбутніх учителів природознавства і біології також. Для закріплення отриманих теоретичних знань на лекціях і практичних умінь на лабораторних і практичних заняттях необхідна польова практика, яка поки що відсутня у навчальному плані. На нашу думку, включення польової практики із землезнавства є необхідною умовою цілісної підготовки майбутнього спеціаліста з природничих дисциплін.

Під час дослідження був розроблений наступний зміст польової практики із землезнавства:

1. Орієнтування на місцевості. Польова практика має сприяти поглибленню картографічних знань майбутніх фахівців, удосконаленню вмінь працювати з планами та картами місцевості, опануванню різними способами орієнтування у просторі і часі. Отримані на польовій практиці знання та уміння будуть необхідні під час викладання теми “Зображення земної поверхні” у шкільному курсі природознавства.

2. Опис і вимірювання місцевих форм рельєфу. Мета практики – закріпити і розширити знання про рельєф, отримані на аудиторних заняттях, та оволодіти найпростішими методами польових геоморфологічних досліджень і камеральної обробки отриманих матеріалів. Основні завдання практики полягають у тому, щоб студенти навчилися виділяти на місцевості окремі форми рельєфу і встановлювати закономірності їх

просторового поширення; визначати морфологічні і морфометричні характеристики рельєфу: його зовнішній вигляд, довжину, ширину, відносну висоту чи глибину врізу, крутість схилів тощо; встановлювати вік рельєфу і зв'язок з геологічною будовою та іншими природними компонентами; оцінювати вплив рельєфу на господарську діяльність людини.

3. Характеристика погодних умов. На польовій практиці з цієї теми студенти мають закріпити теоретичні знання, отримані на лекціях і лабораторних заняттях з розділу “Атмосфера”, набути практичні навички, необхідні викладачу природознавства в його подальшій педагогічній роботі. А саме: організації метеорологічних спостережень у загальноосвітній школі; вивченні будови метеорологічних приладів та набутті навиків роботи на метеорологічному майданчику; складанні, веденні журналів погоди тощо. Під час практики студенти мають навчитися працювати з метеорологічними приладами, фіксувати отримані дані, аналізувати результати спостережень, складати прогнози погоди.

4. Вивчення водних об'єктів місцевості. Основною метою цього розділу польової практики є поглиблення і закріплення теоретичних знань про водні об'єкти суші, з якими студенти знайомилися під час вивчення розділу “Гідросфера”. З мети практики впливають її основні завдання: оволодіння методами спостережень за гідрологічним режимом водойм (рівнем, температурою, прозорістю, кольором води тощо) та опрацювання матеріалів спостережень; набуття навичок складати гідрологічні характеристики річок, озер, підземних вод.

Для проведення таких занять не потрібні будуть значні транспортні витрати, так як всі необхідні для досліджень природні об'єкти знаходяться або на території міста, або недалеко за містом.

Отже, загальним завданням усіх видів практик є формування у студентів таких знань, умінь і навичок, які дозволять їм у подальшій професійній діяльності організувати практичну роботу учнів на місцевості, розробляти і проводити екскурсії у природу, організувати дослідницьку роботу з учнями щодо вивчення окремих природних компонентів або природних комплексів у цілому. Польова практика із землезнавства має зайняти відповідне місце у підготовці майбутніх вчителів природознавства, поглибивши і розширивши коло практичних умінь і навичок майбутніх фахівців.

1. Алдонова Т.М. Методичні рекомендації до

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

програми з навчальної (польової) практики з природознавства і краєзнавства в системі підготовки вихователя дошкільного закладу та вчителя початкових класів / Т.М. Алдонова, І.І. Ярита. – Луганськ: Альма-матер, 2008. – 107 с.

2. Блажиевская А.П. Задания для самостоятельной работы по полевой практике / А.П. Блажиевская, Ковальчук Г.В., Кмец А.Н., Пявка А.И., Хлонь Н.В., Шерпелева В.М. – Глухов: ГТПИ, 1989. – 52 с.

3. Кмец А.М. Формування готовності майбутніх вчителів біології до професійної діяльності у процесі проходження різних видів практики / А.М. Кмец, І.М. Коренева, С.Д. Рудишин, М.В. Хроленко // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Серія: Педагогічні науки. – 2014. – №26. – С. 46 – 59.

4. Навчально-польова практика з географічних дисциплін: Навчальний посібник / за ред. Я.О. Мольчака, О.І. Бондара, В.Г. Чирки. – Луцьк: Надстир'я. – 1999.

5. Строкаль В.П. Методичні засади організації навчальних практик у майбутніх екологів (Текст): автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / В.П. Строкаль; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2012. – 24 с.

6. Строкаль В.П. Методика організації навчальних практик у майбутніх екологів: монографія / В.П. Строкаль; за заг. ред. Н.М. Рідей. – Херсон: Грінв Д.С., 2012. – 264 с.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2016

УДК 372.034:745(477)

Марія Ярушак, кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

У статті показано дошкільний навчальний заклад, який має стати для дітей тим моральним середовищем, в якому цілеспрямовано будуть реалізовуватися завдання формування свідомої особистості.

Ключові слова: моральне виховання, національна свідомість, професійна підготовка вихователів, народна іграшка.

Літ. 16.

Марія Ярушак, кандидат педагогических наук,
преподаватель кафедры общей педагогики и дошкольного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА СРЕДСТВАМИ НАРОДНОЙ ИГРУШКИ

В статье показано дошкольное учебное заведение, которое должно стать для детей нравственной средой, в которой целенаправленно будут реализовываться задачи формирования сознательной личности.

Ключевые слова: нравственное воспитание, национальное сознание, профессиональная подготовка воспитателей, народная игрушка.

Mariya Yarushak, Ph.D. (Pedagogy),
Lecturer of the General Education and Early Childhood Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

FORMATION OF MORAL QUALITIES OF PRESCHOOL CHILDREN BY MEANS OF TRADITIONAL TOYS

The article describes the pre-school establishment, which must be the moral environment for children, where the task of forming the conscious individual will be purposefully implemented.

Keywords: moral education, national consciousness, training of teachers, folk toys.

Постановка проблеми. Процес ознайомлення дітей з народною іграшкою дуже актуальний у наш час. Дошкільне дитинство є початковим періодом становлення особистості, коли формуються

основи її характеру, ставлення до навколишнього світу людей, до себе, засвоюються моральні норми поведінки. На сучасному етапі проблемі ознайомлення дошкільників з народною іграшкою приділяють свою увагу такі науковці, як А.М. Богуш,